

10

Proliferatie massa- vernietigings- wapens

Sico van der Meer

Introductie

Wat betreft de proliferatie van massavernietigingswapens hebben in 2012 geen grote veranderingen plaatsgevonden. Dat betekent niet dat er geen belangrijke ontwikkelingen te melden zijn. In een aantal 'dossiers van zorg' is de situatie verder verslechterd. Punten van gestaag toenemende risico's zijn de situatie rondom het nucleaire programma van Iran, de massavernietigingswapens in Syrië en in het bijzonder de nucleaire ontwikkelingen inzake Noord-Korea en de controle over de nucleaire wapens in Pakistan. Bijzondere aandacht vereist het langzaam afnemende draagvlak voor het multilaterale non-proliferatiestelsel; een ontwikkeling die extra verontrustend is in het licht van de genoemde verslechtingen.

1 Significante veranderingen in het afgelopen jaar

In grote lijnen bracht het afgelopen jaar continuïteit ten opzichte van de Monitor 2012 binnen het thema 'proliferatie van massavernietigingswapens': er zijn geen nieuwe bezitters bijgekomen, er zijn geen nieuwe verwervingspogingen bekend geworden en evenmin zijn er massavernietigingswapens ingezet. Niettemin zijn de zorgelijke ontwikkelingen die vorig jaar werdenesignaleerd, verder verdiept.

De belangrijkste crisis inzake massavernietigingswapens betreft momenteel het Iraanse nucleaire programma. De spanning hierover is afgelopen jaar verder opgelopen, omdat de internationale onderhandelingen met Iran zijn mislukt en intussen de druk op het Iraanse regime verder is opgevoerd. Dit is niet alleen gebeurd door krachtigere waarschuwingen van het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA), maar bovenal door een meer eensgezind beleid van economische sancties door de internationale gemeenschap. Hoewel het niet om de VN-sancties gaat, is er relatief veel internationale steun voor de boycot van de Iraanse olie-export en het Iraanse betalingsverkeer die door de Verenigde Staten is geïnitieerd. Hierdoor krijgt de Iraanse economie harde klappen. Vanuit veiligheidsperspectief is echter vooral de toenemende retoriek vanuit Israël zorgwekkend; hoewel dit land al jarenlang zinspeelt op militair ingrijpen om zo het Iraanse nucleaire programma tot stoppen te dwingen, lijkt Israël het afgelopen jaar serieuzer op weg naar een militaire confrontatie met Iran. De felle toespraak van president Netanyahu tijdens de Algemene Vergadering van de VN is hier een voorbeeld van. Mede beïnvloed door de Israëlische retoriek, neemt ook in de Verenigde Staten de roep om een preventieve aanval toe in sommige politieke en militaire kringen. De spanning in het toch al instabiele Midden-Oosten loopt door dergelijke gebeurtenissen verder op.

Eveneens in het Midden-Oosten is er bezorgdheid over de chemische wapens in Syrië. Dat Syrië, een van de weinige landen dat de Chemische Wapen Conventie niet heeft ondertekend, over deze massavernietigingswapens beschikt, was bekend. In 2012 kwam het regime in Damascus er echter openlijk voor uit en dreigde de wapens zelfs in te zetten tegen eventuele buitenlandse interventietroepen. De grootste zorg

Box 1 Van kernontwapening komt nog weinig terecht

Hoewel de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en China in 1968 in het Non-Proliferatie Verdrag hebben vastgelegd dat zij zullen toewerken naar het ontmantelen van hun kernwapens – overigens zonder enige deadline te noemen – bezitten zij samen nog altijd genoeg nucleaire wapens om de aarde vele malen te vernietigen. De 'rekeneenheden' voor kernwapens is over het algemeen de kernkop; deze zijn er in vele soorten en maten, maar de versimpeling geeft een duidelijk beeld van de verhoudingen. De meest gezaghebbende schatting van het aantal kernkoppen per januari 2012 was (SIPRI, 2012):

Figuur 1 Schatting aantal kernkoppen per land (SIPRI, 2012).

Land	Aantal kernkoppen (schatting)
Rusland	10000
Verenigde Staten	8500
Frankrijk	300
China	240
Verenigd Koninkrijk	225

Daarnaast zijn er drie staten die het NPV niet hebben ondertekend. Zij beschikken vermoedelijk over de volgende aantallen kernkoppen:

Figuur 2 Schatting aantal kernkoppen van landen die het NPV niet ondertekend hebben (SIPRI, 2012).

Land	Aantal kernkoppen (schatting)
Pakistan	110
India	100
Israël	80

Noord-Korea beweert zelf te zijn uitgetreden uit het NPV, maar dit wordt op juridische gronden betwist. Ondanks drie nucleaire testexplosies lijkt het land nog geen bruikbare kernkoppen te bezitten.

De Verenigde Staten en Rusland bezitten samen ruim 97 procent van alle kernwapens in de wereld. Daarom wordt vaak gesuggereerd dat beide landen eerst enorme aantallen kernwapens zullen moeten ontmantelen voordat andere kernwapenstaten aan vermindering van hun arsenaal zullen gaan denken.

is dat de chemische wapens in handen van terroristen vallen tijdens de gewapende opstand die in Syrië blijft woeden. Terroristische groeperingen die chemische wapens of daaraan gerelateerd materiaal over de regio verspreiden, vormt een gevaarlijk scenario. Ook de inzet van chemische wapens in Syrië zelf – door regeringstroepen dan wel opstandelingen – is een risico, waarbij veel (burger-)slachtoffers kunnen vallen.

Box 2 Haarscheurtjes in het multilaterale bestel

Het multilaterale systeem van verdragen inzake non-proliferatie en ontwapening van massavernietigingswapens is zeer succesvol geweest. Met name het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag (NPV), daterend uit 1968, vervult een voorbeeldrol: alle landen ter wereld op slechts drie na zijn toegetreden, het heeft een breed draagvlak en een effectieve verificatieorganisatie (het Internationaal Atoom Energie Agentschap, IAEA). Ook de Chemische Wapen Conventie, daterend uit 1997, is een succesverhaal: bijna universeel lidmaatschap, effectieve verificatie, en zelfs een deadline voor daadwerkelijke ontwapening. Diverse 'kleinere' verdragen op deelterreinen fungeren als steunpilaren voor het non-proliferatiestelsel. Zo zijn sommige verdragen gericht op deelaspecten als kernproeven (Comprehensive Test Ban Treaty, CTBT) of overbrengingsmiddelen (The Hague Code of Conduct). Dit multilaterale bestel heeft in grote mate bijgedragen aan de internationale veiligheid. Het heeft een internationale norm gecreëerd waarin massavernietigingswapens als iets verwerpelijks worden gezien; iets waar eigenlijk alleen paria-staten nog aan beginnen – de werkelijke grootmachten hebben deze wapens reeds en dat blijkt lastig terug te draaien. Belangrijker nog, het verdragenstelsel biedt een effectieve manier om het wederzijdse vertrouwen tussen staten te vergroten. Door goede verificatiemethoden durven staten voor hun veiligheid te vertrouwen op diplomatieke afspraken in plaats van op wapens.

Ondanks het succes is het bestel echter verre van perfect. Al vanaf het begin zijn er haarscheurtjes waarneembaar. De afgelopen jaren lijken deze langzaam groter te worden. Hoe meer de internationale steun voor de verdragen afbrokkelt, hoe groter het gevaar dat het hele stelsel instort. Hier volgt een (onvolledig) lijstje pijnpunten.

Het belangrijkste probleem is het discriminatie-aspect van het NPV. Het onderscheid tussen landen die kernwapens mogen bezitten (de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad) en de rest van de wereld die dat niet mag, is lang beschouwd als onvermijdelijk én als eindig; de bezitterstaten hebben in het verdrag immers beloofd (zij het vaag) hun kernwapens op termijn te ontmantelen. Ruim veertig jaar later klagen veel landen dat de niet-bezitters zich braaf aan de afspraken hebben gehouden. Dit in tegenstelling tot de bezitters; er is nog weinig terechtgekomen van de eliminatie van kernwapens. Daarnaast is er onvrede over het uitblijven van druk op landen die buiten het verdrag zijn gebleven en kernwapens hebben gebouwd. De vanzelfsprekendheid waarmee met name het Westen de Israëlische kernwapens accepteert, maar ook de nucleaire 'deal' die de VS in 2008 met India sloten, hebben kwaad bloed gezet. Niet meedoen aan het NPV loont blijkbaar, is de kritiek. Ook het gemak waarmee Noord-Korea in 2003 uit het NPV kon treden om vervolgens kernwapens te gaan bouwen wordt als een zwakte gezien. Er bestaat angst dat Iran hetzelfde zal doen en daarmee het NPV definitief opblaast. Het feit dat Iran als NPV-lid harder wordt aangepakt dan niet-leden als Israël of India leidt bovendien tot kritiek op de toepassing van 'dubbele standaarden'.

Ook inzake de Biologische en Toxische Wapen Conventie (BTWC) is er veel kritiek, vooral op de VS. Dit land leidt de groep lidstaten die een verificatieorganisatie voor het verdrag blokkeren. Critici menen dat de ondertekening van het verdrag weinig voorstelt omdat niemand het verdrag controleert. Het Kernstopverdrag (Comprehensive Test Ban Treaty,

CTBT) is zelfs niet eens in werking getreden door de weigering van grootmachten zoals de VS om het te ratificeren. En de Ontwapeningsconferentie in Genève heeft al jarenlang geen enkel besluit meer genomen door ernstige verdeeldheid, waardoor onder andere een potentiële ban op productie van kernwapenmateriaal (Fissile Material Cut-Off Treaty, FMCT) niet van de grond komt. Tenslotte is er de laatste jaren een tendens waarneembaar dat vooral de VS liever met 'coalitions of the willing' werken dan in het kader van multilaterale onderhandelingen waaraan iedereen mag meedoen. Voorbeelden zijn het Proliferation Security Initiative (PSI) en het Nuclear Security Summit (NSS)-proces. Als dergelijke ontwikkelingen doorzetten, zouden de haarscheurtjes in het non-proliferatiebestel kunnen uitgroeien tot barsten die uiteindelijk tot instorting leiden.

De situatie in Noord-Korea en Pakistan blijft eveneens zorgelijk. Noord-Korea blijft gestaag, en blijkbaar ongehinderd, doorwerken aan de ontwikkeling van nucleaire wapens en lange-afstandsraketten (nog los van de veronderstelde bestaande arsenalen chemische en biologische wapens). Begin 2013 voerde Noord-Korea voor de derde maal een nucleaire testexplosie uit, kort na een geslaagde lancering van een lange afstandsraket. Deze proef vormde de opmaat tot snel oplopende spanningen met Zuid-Korea en de VS in het voorjaar van 2013. In Pakistan blijft de stabiliteit van de centrale overheid twijfelachtig. Grote delen van het land staan *de facto* niet meer onder centraal gezag. Het risico dat het centrale gezag de greep over delen van het kernwapenarsenaal kwijtraakt is momenteel nog niet groot, maar neemt wel langzaam toe (Tertrais, 2012).

Zorgelijk blijft ook het draagvlak voor het multilaterale non-proliferatiebestel. De vijf in het Nucleair Non-Proliferatie Verdrag (NPV) erkende kernwapenstaten blijven, in tegenstelling tot hun verdragsverplichting (zie box 1), grote investeringen doen in modernisering van hun kernwapenarsenaal, waar zij ingevolge het Verdrag hun kernwapens geleidelijk zouden moeten ontmantelen (Lewis, 2012). Dit zal ongetwijfeld een pijnpunt zijn bij de volgende herzieningsconferentie van het NPV in 2015.

Ook de afspraak om te werken aan een massavernietigingswapenvrije zone in het Midden-Oosten, gemaakt tijdens de NPV-herzieningsconferentie in 2010, verloopt uiterst moeizaam. De VN-conferentie in Finland, die hiertoe in december 2012 gepland was, is tot nader order uitgesteld. De blijvende weigering van landen als de VS om het kernstopverdrag (Comprehensive Test Ban Treaty, CTBT) te ratificeren bleef ook in 2012 een internationaal punt van kritiek. Hetzelfde geldt voor het opnieuw missen van de CWC-deadline voor het vernietigen van chemische wapenvoorraden door de VS en Rusland in april 2012.

De herzieningsconferentie voor de Biologische en Toxische Wapen Conventie in december 2011 (onder Nederlands voorzitterschap) wist eveneens weinig vooruitgang te boeken in het streven om dit tamelijk krachteloze verdrag meer wind in de zeilen te geven. Opnieuw spelen hierbij grootmachten als de VS een in de ogen van veel lidstaten dubieuze rol. Het afnemende draagvlak voor het multilaterale non-proliferatie bestel is in een apart kader verder uitgewerkt (zie box 2).

Assenkruis

De hier beschreven veranderingen leiden in vergelijking met de Monitor 2012 niet tot een verandering van het thema proliferatie binnen het assenkruis. Het thema blijft vooralsnog in het multilaterale kwadrant vallen, ondanks de multipolaire/fragmenterende ontwikkelingen op enkele deelthema's (bijvoorbeeld uitblijvende internationale eensgezindheid inzake Iran en Noord-Korea, en de langzaam afbrokkelende steun voor verdragen als het NPV).

2 De komende 5-10 jaar: waarschijnlijkheden en onzekerheden

Waarschijnlijkheden

- De internationale druk om de nucleaire programma's van Iran en Noord-Korea te beïnvloeden zal blijven voortduren, maar het lijkt waarschijnlijk dat beide landen weinig zullen toegeven.

Onzekerheden

- Wat gebeurt er met de chemische wapens in Syrië?
- Hoe ontwikkelt zich de gespannen situatie rond het nucleaire programma van Iran? Zal Israël ingrijpen of niet, en met welke gevolgen? Tot hoever zal Iran gaan met de opbouw van een (veronderstelde) nucleaire wapencapaciteit?
- Blijven de Pakistaanse nucleaire wapens in handen van een sterk centraal gezag?
- Blijft het Noord-Koreaanse regime stabiel/blijft het bij een dreiging van inzet van Noord-Koreaanse nucleaire middelen?
- Zal de steun voor het multilaterale ontwapenings- en non-proliferatieregime verder afnemen?

Een vooruitblik naar de komende vijf tot tien jaar biedt vooral veel onzekerheden. Op de korte termijn is met name de situatie rond de chemische wapens in Syrië onzeker. Blijven deze wapens in staatshanden of weten ook niet-statelijke actoren (rebellens, terreurgroepen) er de hand op te leggen? Hoewel zowel het Syrische regime als de opstandelingen de risico's van het gebruik van chemische wapens inzien (ze zullen alle internationale steun verliezen), kunnen beide partijen de wapens wellicht toch inzetten als ze geen andere uitweg meer zien. Inzet van chemische wapens tegen strijdende partijen, burgers en eventuele buitenlandse interventietroepen valt daarom niet uit te sluiten.

Daarnaast is het onzeker in hoeverre de situatie rond het Iraanse nucleaire programma zal escaleren. Zal Israël, al dan niet met steun van eventuele bondgenoten, een luchtaanval op Iran uitvoeren? Wat zouden daarvan de gevolgen zijn en in hoeverre zal dit tot escalatie en verder conflict in het Midden-Oosten leiden? Als Israël niet aanvalt, zal Iran dan op termijn een kernwapen ontwikkelen? Voorlopig lijkt Iran er alleen op uit

om de capaciteit tot het ontwikkelen van een kernwapen te verwerven (de zogenoemde Japan-optie), maar als dat stadium eenmaal is bereikt, is een besluit om alsnog nucleaire wapens te ontwikkelen relatief eenvoudig te nemen. In dat geval is verdere instabiliteit in het Midden-Oosten waarschijnlijk. Iran heeft dan meer manoeuvreerruimte om de eigen agenda in de regio door te drukken, en andere landen zullen waarschijnlijk in wapenwedlopen (ook wat betreft defensieve maatregelen) worden gezogen om de strategische balans in de regio te herstellen.

Op de middellange termijn is het onzeker hoe de situatie in Pakistan zich ontwikkelt. Gebaseerd op de ontwikkelingen van de afgelopen jaren lijkt het niet uitgesloten dat het land transformeert in een risicoland of een falende staat. Of het centrale regime werkelijk zal instorten, of delen van de inlichtingendiensten en strijdkrachten zich onverbloemd afsplitsen (met medeneming van kernwapens en nucleair materiaal), is echter hoogst onzeker. Eveneens is onzeker of scenario's realistisch zijn waarin bijvoorbeeld Amerikaanse en/of Indiase speciale eenheden in zo'n geval nucleair materiaal in veiligheid zullen trachten te brengen. Een totale implosie van de Pakistaanse staat zal hoe dan ook tot grote instabiliteit in de regio leiden. Inzet van kernwapens tegen India in het laatste stadium van een gezagsimplosie is een risico (het Pakistaanse regime kan proberen door oorlog met een buitenlandse vijand in het zadel te blijven), terwijl nucleair materiaal dat mogelijk in handen valt van extremistische terreurgroeperingen wereldwijd zorgen zal baren.

Ook de toekomst van het Noord-Koreaanse regime blijft op de middellange termijn onzeker. Op korte termijn lijkt het weliswaar zeer waarschijnlijk dat de situatie op het Koreaanse schiereiland muurvast blijft zitten. De nieuw aangetreden leider Kim Jong-Un lijkt niet bereid om zijn nucleaire, chemische en biologische wapens op te geven. Of het bij de dreiging van inzet van nucleaire middelen zal blijven, is in het licht van de gespannen situatie onzekerder geworden. Mocht het regime op langere termijn echter toch gaan wankelen, dan zijn doemscenario's niet uit te sluiten. Met name Zuid-Korea zal hier bevreesd voor moeten zijn. Niettemin zal China het waarschijnlijk niet zover laten komen; daarom lijkt een *status-quo* situatie vooralsnog ook op middellange termijn het meest waarschijnlijk.

Tot slot blijft het draagvlak voor het internationale stelsel van ontwapeningsverdragen, met het NPV als kern, onzeker. Door het uitblijven van vorderingen op het terrein van ontwapening en non-proliferatie kunnen de al langer bestaande scheurtjes in de steun voor het verdragenstelsel uitmonden in een ineenstorting van het stelsel (zie box 2). Dit is op korte termijn echter minder waarschijnlijk; het betreft een gestage langetermijntontwikkeling.

Assenkruis

Voor het assenkruis betekenen bovengenoemde waarschijnlijkheden en onzekerheden dat het thema non-proliferatie in de komende jaren enigszins opschuift richting multipolair en fragmentatie, maar voorlopig zonder het multilaterale kwadrant te verlaten. De onzekerheden met betrekking tot bijvoorbeeld Iran, Noord-Korea en Pakistan zijn immers niet

nieuw, en de strijd tegen de verspreiding van massavernietigingswapens blijft voorlopig voor een aanzienlijk deel via multilaterale kanalen lopen.

3 Strategische schokken

Strategische schokken

- Niet-statelijke actoren in het Midden-Oosten verwerven én gebruiken massavernietigingswapens.
- Het centrale gezag in Pakistan stort in elkaar en nucleaire wapens vallen in handen van andere (niet-statelijke) groeperingen.

De waarschijnlijkheid van de strategische schokken die in de Strategische Monitor 2012 werden genoemd, is gelijk gebleven. Dan gaat het onder andere om de inzet van kernwapens in een regionaal conflict, een aanslag op Nederlands dan wel Europees grondgebied en de ineenstorting van het regime in Noord-Korea. Naar aanleiding van de ontwikkelingen gedurende het afgelopen jaar, kunnen nog twee strategische schokken worden toegevoegd:

Niet-statelijke actoren in het Midden-Oosten verwerven én gebruiken massavernietigingswapens. Dit scenario is met name reëler geworden wat betreft chemische wapens in Syrië. Het is niet ondenkbaar dat terroristische groeperingen chemische wapens of de materialen om deze (provisorisch) te fabriceren in handen kunnen krijgen te midden van de chaos in Syrië, waarna deze zouden kunnen worden ingezet tegen Israëlische of (pro-) westerse doelen in de regio. Een dergelijk scenario zou tot verdere escalatie en gewapend conflict in de regio kunnen leiden, met alle gevolgen voor de internationale gemeenschap van dien – escalatie in het Midden-Oosten is traditioneel slecht voor de wereldeconomie en kan leiden tot meer terreuracties elders.

Het centrale gezag in Pakistan stort in elkaar en nucleaire wapens vallen in handen van andere (niet-statelijke) groeperingen. Hoewel het onwaarschijnlijk is dat Pakistaanse kernwapens effectief zouden kunnen worden ingezet als ze in andere handen vallen, zou van dit scenario een grote psychologische dreiging uitgaan en zullen India en/of de Verenigde Staten mogelijk preventieve militaire acties uitvoeren, die op zichzelf ook weer tot verdere escalatie zouden kunnen leiden.

4 Winnaars en verliezers

De balans van winnaars en verliezers zoals die vorig jaar werd beschreven, is slechts op één punt werkelijk veranderd. Vorig jaar kon Iran nog tot de zogenoemde 'winnaars' worden gerekend, omdat het door ontbrekende eensgezindheid binnen de internationale

Nucleaire raket in silo.

Foto: John Wollwerth (Shutterstock)

gemeenschap relatief ongestoord voortgang kon boeken met het betwiste nucleaire programma. In 2012 is deze winnaarstatus echter grotendeels verdampt. Mede door een fellere toon van het IAEA hebben de rijen zich internationaal meer gesloten en is de druk op Iran flink opgevoerd. Met name door de VS geïnitieerde economische sancties die (weliswaar buiten de VN om) relatief brede internationale steun hebben gekregen, brengen harde klappen toe aan de Iraanse economie. Hoewel Iran nog geen verliezer kan worden genoemd – het heeft immers nog geen enkele concessie gedaan – is het niet meer onverbloemd een winnaar te noemen.

5   Gevolgen voor veiligheid en stabiliteit – mondiaal

Diverse ontwikkelingen binnen het thema ‘proliferatie van massavernietigingswapens’ kunnen gevolgen hebben voor de mondiale veiligheid en stabiliteit. Wat betreft territoriale veiligheid nemen vooral de kansen op conflicten in het Midden-Oosten en in Pakistan en de regio toe. De internationale economische veiligheid wordt vooral bedreigd door het toenemende risico op een escalerend conflict in het Midden-Oosten,

gezien de internationale afhankelijkheid van olie uit deze regio. Oplopende spanningen op het Koreaanse schiereiland kunnen ook de economische stabiliteit in Noord-Oost Azië aantasten.

Ecologische veiligheid is in het geding wanneer nucleaire wapens gebruikt zouden worden, hetgeen bijvoorbeeld bij chaos en conflict in Pakistan en de directe omgeving zou kunnen gebeuren. Fysieke veiligheid is met name aan de orde wanneer conflicten in het Midden-Oosten en Pakistan en omgeving escaleren; zeker als hierbij massavernietigingswapens zouden worden ingezet kunnen er grote aantallen slachtoffers vallen. De internationale sociale en politieke stabiliteit zal minder snel worden aangetast. Indien zaken in het Midden-Oosten en Pakistan uit de hand lopen, blijven ernstige sociale en politieke gevolgen waarschijnlijk beperkt tot deze gebieden.

6   Gevolgen voor veiligheid en stabiliteit – in Nederland

De gevolgen voor veiligheid en stabiliteit in Nederland blijven wat betreft dit thema vooral indirect. De territoriale veiligheid van Nederland wordt niet bedreigd, maar de economische veiligheid is wel in het geding. De gevolgen van conflicten die wegens en/of met massavernietigingswapens kunnen uitbreken, zullen de wereldeconomie waarschijnlijk flinke schade toebrengen. De Nederlandse economie is sterk afhankelijk van de internationale economische ontwikkelingen en zal zodoende ook schade kunnen oplopen.

Het gebruik van massavernietigingswapens kan gevolgen hebben voor de ecologische veiligheid in Nederland. Met name nucleaire explosies, bijvoorbeeld bij chaos en conflict in Pakistan en omgeving, kunnen ook in Nederland leiden tot onder meer radioactieve neerslag en – wanneer het grotere aantallen nucleaire explosies betreft – veranderingen in het klimaat (Robock & Toon 2010). Het risico voor de fysieke veiligheid in Nederland – los van de ecologische gevolgen die gezondheidsrisico's kunnen meebrengen – lijkt in eerste instantie niet zeer groot. Op meer indirecte wijze kan deze echter wel degelijk bedreigd worden. Eventuele escalatie van conflicten in het Midden-Oosten en Pakistan kan wellicht tot intensiever internationaal terrorisme leiden, ook op Nederlands grondgebied of gericht tegen Nederlandse doelen in het buitenland. De inzet van massavernietigingswapens op Nederlands grondgebied door niet-statelijke actoren lijkt weliswaar onwaarschijnlijk, maar is niet volstrekt onmogelijk.

Voor de sociale en politieke stabiliteit in Nederland geldt overigens hetzelfde; er zal niet meteen een directe invloed zichtbaar zijn van onrust in het Midden-Oosten, maar escalatie van conflicten elders kan indirect wellicht ook tot enige spanningen tussen bevolkingsgroepen in Nederland leiden.

Conclusie

De ontwikkelingen van het afgelopen jaar, omtrent de proliferatie van massa-vernietigingswapens, toonden een zekere mate van continuïteit ten opzichte van de Monitor 2012. Ondanks deze continuïteit zijn bestaande zorgelijke ontwikkelingen verder verdiept. Zo liepen de spanningen omtrent het Iraanse nucleaire programma verder op. Een aanval van Israël op Iran zal tot een toename van de spanningen in het Midden-Oosten en de omliggende regio leiden en gevolgen hebben voor de mondiale stabiliteit. Daarnaast blijft de aanwezigheid van chemische wapens in het instabiele Syrië zorgelijk, en is de toekomst van de stabiliteit van de regimes in Noord-Korea en Pakistan onzeker. Vooruitkijkend naar de komende vijf tot tien jaar zijn er dan ook meer onzekerheden dan waarschijnlijkheden waar te nemen. Zo is het onzeker of de afnemende steun voor het multilaterale ontwapenings- en non-proliferatiestelsel verder doorzet. Op het assenkruis bevindt het thema van proliferatie zich, ondanks ontwikkelingen op deelthema's richting het fragmentatie en multipolaire scenario, in het multilaterale kwadrant. Verwacht mag worden, ook voor de komende jaren, dat de inspanningen om proliferatie tegen te gaan, vooral via multilaterale kanalen zullen verlopen. Het blijft daarbij wel onzeker of op dit punt tussen de grootmachten voldoende overeenstemming kan worden bereikt

Literatuur

- Lewis, J. (2012 september 5). 'A steal at \$10 billion'. *Foreign Policy*. Geraadpleegd via: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/09/05/a_steal_at_10_billion
- SIPRI (2012). *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm /Oxford: SIPRI / Oxford University Press.
- Robock, A. en Toon, O.B. (2010). 'Local Nuclear War, Global Suffering', *Scientific American*. 74-81.
- Tertrais, B. (2012). *Pakistan's Nuclear and WMD Programmes: Status, Evolution and Risks* (Non-Proliferation Papers 19). EU Non-Proliferation Consortium.